

Prawo umów handlowych. System Prawa Handlowego. Tom 5A

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Rozdział 1. Ogólna charakterystyka obrotu handlowego i umów w nim zawieranych

Spis treści

	Nb
1.1. Obrót handlowy	1
1.2. Źródła prawa	9
1.2.1. Prawo polskie	9
1.2.2. Prawo międzynarodowe	13
1.2.3. Prawo Unii Europejskiej	14
1.3. Czynności prawne w obrocie handlowym	16
1.3.1. Czynności handlowe według Kodeksu handlowego z 1934 r.	16
1.3.2. Czynności prawne w obrocie handlowym według obowiązującego ustawodawstwa	20
1.4. Umowa handlowa	33
1.4.1. Pojęcie umowy handlowej	33
1.4.2. Cechy szczególne umów handlowych	38
1.5. Typologia i klasyfikacja umów handlowych	49
1.5.1. Ogólna charakterystyka	49
1.5.2. Umowy typowe w obrocie handlowym	53
1.5.2.1. Uwagi ogólne	53
1.5.2.2. Normatywne typy umów handlowych	54
1.5.2.3. Empiryczne typy umów handlowych	56
1.5.2.4. Prawna kwalifikacja umów w obrocie handlowym (umowy nazwane i nienazwane)	61
1.5.3. Klasyfikacje umów handlowych	68
1.6. Powiązania umów handlowych	77
1.6.1. Ogólna charakterystyka	77
1.6.2. Umowy bazowe (wstępne, przygotowawcze)	81
1.6.2.1. Umowa przedwstępna	81
1.6.2.2. Porozumienie w sprawie warunków umów (umowa normatywna, porozumienie kondycyjne)	100
1.6.2.3. Umowa ramowa	113
1.6.3. Umowy sprzężone (związki umów)	124
1.6.3.1. Ciągi (łańcuchy) umów	124
1.6.3.2. Zespoły (kompleksy) umów	129
1.6.3.3. Umowy wiązane	136
1.7. Umowy długoterminowe	142
1.7.1. Pojęcie umowy długoterminowej	142
1.7.2. Klauzule przystosowawcze (adaptacyjne) umów długoterminowych	145
1.7.3. Wygaśnięcie umowy długoterminowej	157
1.8. Kontrakty międzynarodowe	163
1.8.1. Pojęcie kontraktu międzynarodowego	163

1.8.2.	Klauzule prawa właściwego	167
1.8.3.	Klauzule rozstrzygania sporów	184
1.9.	Umowy z prawem opcji. Umowy opcyjne	211
1.9.1.	Uwagi ogólne	211
1.9.2.	Umowa opcyjna	215
1.9.3.	Opcje przedłużenia stosunku prawnego o charakterze trwałym	224
1.9.4.	Inne przypadki	225
1.10.	Umowy handlowe podmiotów publicznych	226
1.10.1.	Uwagi ogólne	226
1.10.2.	Umowy w systemie zamówień publicznych	227
1.10.3.	Partnerstwo publiczno-prywatne	232
1.10.4.	Koncesje	237
1.10.5.	Kontrakty państwowe	242

Literatura: *K. Bagan-Kurluta*, Umowa franchisingu, Warszawa 2001; *R. Balicki*, Sądownictwo polubowne w Polsce, AUWr 2003, Nr 54; *E. Bagińska*, Klauzule rebus sic stantibus – współczesne zastosowania, GSP 2010, Nr 24; *A. Banaszewska*, Skarga na orzeczenie Krajowej Izby Odwoławczej jako środek ochrony prawnej w systemie zamówień publicznych, Warszawa 2018; *K. Bilewska*, *A. Chłopecki*, Prawo handlowe, Warszawa 2019; *S. Biernat*, Prywatyzacja zadań publicznych. Problematyka prawna, Warszawa 1994; *I. Blei*, Umowa przedwstępna. Studium z prawa cywilnego, Lwów 1936; *P. Blaszczyk*, Funkcjonowanie spółki celowej w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego – wybrane zagadnienia, Pr. Sp. 2010, Nr 5; *tenże*, Konstrukcja prawna umowy lub statutu w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, cz. 1, Pr. Sp. 2010, Nr 2, cz. 2, Pr. Sp. 2010, Nr 3; *K.H. Böckstiegel*, Der Staat als Vertragspartner ausländischer Privatunternehmen, Frankfurt am Main 1971; *K.G. Borchers*, Verträge von Staaten mit ausländischer Privatpersonen, Göttingen 1966; *A. Brzozowski*, Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania (klauzula *rebus sic stantibus*; waloryzacja świadczeń pieniężnych), SPP 2008, Nr 1; *tenże*, Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania w prawie polskim (na tle prawa niektórych państw obcych), Warszawa 1992; *tenże*, Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania. Klauzula rebus sic stantibus, Warszawa 2014; *S. Buczkowski*, *Z.K. Nowakowski*, Prawo obrotu uspołecznionego, Warszawa 1971; *A. Chelmoński*, Ciąg działań prawnych w gospodarce państwowej jako przedmiot badań – propozycja metodologiczna, AUWr 1972, Nr 169; *A. Chłopecki*, Instrumenty pochodne w polskim systemie prawnym (rozważanie na kanwie „toksycznych opcji”), PPH 2009, Nr 7; *tenże*, Opcje i transakcje terminowe. Zagadnienia prawne, Warszawa 2001; *W. Czachórski*, Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1970; *M. Czerwiński*, Grupa wykonawców w prawie zamówień publicznych, Warszawa 2020; *G.R. Delaume*, Law and Practice of Transnational Contracts, New York 1985; *G. Domański*, Umowa ramowa (na tle prawa niektórych państw EWG i Polski), Warszawa 1989; *G. Domański*, *Z. Kadhubowski*, Istota prawna i funkcja gospodarcza umowy ramowej, Nauki o Zarządzaniu 1988, Nr 3–4; *E. Drozd*, Umowa przedwstępna a umowa przyrzeczona, NP 1973, Nr 11; *D. Duleba*, Skutki niezachowania formy umowy przedwstępnej, PPH 2006, Nr 8; *W. Dzierżanowski*, *J. Jerzykowski*, *M. Stachowiak*, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2018; *T. Dziurzyński*, *Z. Fenichel*, *M. Honzatko*, Kodeks handlowy. Komentarz, t. 1, Kraków 1936; Europäische Vertragsrechtsvereinheitlichung und deutsches Recht (red. *J. Basedow*), Tübingen 2000; Europäisches Zivilprozess und Kollisionsrecht. Kommentar (red. *T. Rauscher*), Berlin 2011; *W. Fikentscher*, Schuldrecht, Berlin–New York 1971; *A. Fitas*, *D. Michalak*, Partnerstwo publiczno-prywatne w modelu koncesyjnym, Warszawa 2015; *B. Fuchs*, Umowy franchisingowe, Kraków 1998; *B. Gawlik*, Pojęcie umowy nienazwanej, SC 1971, t. XVIII; *tenże*, Umowy mieszane – konstrukcja i ocena prawna, Pal. 1974, Nr 5; *Z. Gawlik*, W sprawie klauzuli rebus sic stantibus, PiP 1990, Nr 3; *A. Gawrońska-Baran*, Unieważnienie przetargu nieograniczonego na zamówienie publiczne, Warszawa 2014; *B. Gnela*, Uwagi na temat pojęcia umowy handlowej, w: Umowy gospodarcze. Zagadnienia wybrane

(red. J. Gospodarek), Warszawa 2009; E. Gniewek, Z problematyki prawnej umów przedwstępnych, NP 1970, Nr 7–8; W. Gonet, Komentarz do ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym. Wzory umów i pism, Warszawa 2009; M. Grabiec, Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Komentarz, Warszawa 2019; M. Gutowski, Umowa opcji, Kraków 2003; J. Gwiazdomorski, Umowa przedwstępna w kodeksie zobowiązań, Czasopismo Prawnicze 1935, t. XXX; M. Halgas, Dopuszczalność zawierania umowy przedwstępnej do umowy spółki handlowej, PUG 2005, Nr 8; A. Hueck, Normenverträge, Iherings Jahrbuch 1923, t. 73; J.C. Hull, Kontrakty terminowe i opcje. Wprowadzenie, Warszawa 1998; A. Jakubiec, Charakter prawny i zmiany podmiotowe w umowie opcji, PPH 2009, Nr 4; A. Janiak, Charakter prawny kontraktów terminowych i opcyjnych nieruchomości, PPH 2002, Nr 9; M. Jasiakiewicz, Kryteria wyodrębnienia umowy gospodarczej, AUL 1988, Nr 34; M. Jaworska, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2018; Z. Jaworski, Klauzula rebus sic stantibus, Pr. Sp. 1998, Nr 9; K. Kaczanowski, G. Wiaderek, Przenoszenie prawa z opcji, Gl. 1997, Nr 3; I.C. Kamiński, Uprawnienia sędziów i arbitrów orzekających na podstawie reguł słuszności, PPHZ 2000, Nr 19–20; M. Kania, Partnerstwo publiczno-prywatne. Komentarz do ustawy po nowelizacji 5.07.2018 r., Warszawa 2018; J. Karasiński, M. Paltynowicz, Umowa ramowa w obrocie gospodarczym, Pr. Sp. 1998, Nr 12; P. Katner, Przeniesienie wierzytelności w umowie faktoringu, Warszawa 2011; W.J. Katner, Ogólne warunki umów, wzory umów i regulaminy w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego z 1990 r., w: Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu (red. A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar), Kraków 1994; A. Klein, Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego, Wrocław 1964; *tenże*, Problem jednostronnego ukształtowania czasu trwania zobowiązaniowego stosunku prawnego o charakterze ciągłym, w: Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu (red. A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar), Kraków 1994; A. Kidyba, Prawo handlowe, Warszawa 2019; G. Klich, Zmiana umowy w prawie zamówień publicznych, Warszawa 2016; B. Korbus, M. Strawiński, Partnerstwo publiczno-prywatne. Nowa forma realizacji zadań publicznych, Warszawa 2009; K. Korzan, Orzeczenie konstytucyjne w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1972; Z. Koziorowski, Umowa opcji kupna lub sprzedaży jako gra i zakład – konsultacje prawne, PPH 1996, Nr 5; M. Koziniński, Państwo jako strona kontraktu, PPHZ 1988, Nr 12; *tenże*, Umowa offsetowa jako rodzaj kontraktu państwowego, cz. 1, PPH 2000, Nr 9, cz. 2, PPH 2000, Nr 10; T. Knypl, K. Trzcziński, Znaczenie zwyczajów i dobrych obyczajów w prawie cywilnym i handlowym, PPH 1997, Nr 8; G. Kojanec, The legal nature of Agreements concluded by private entities with foreign states, Recueil des Cours de l'Académie de Droit International, Hague 1968; H. Kötz, Europäisches Vertragsrecht, Tybinga 2015; M. Krajewski, Umowa przedwstępna, Warszawa 2002; *tenże*, Umowa przedwstępna zgodnie z nowelą do kodeksu cywilnego, PPH 2003, Nr 6; *tenże*, Wadliwość umowy przedwstępnej a umowa przyrzeczona, MoP 2000, Nr 5; K. Kruczalak, Prawo handlowe. Zarys wykładu, Warszawa 1996, 2008; J. Krysa, Prawo właściwe dla umów realizowanych w trybie zamówień publicznych, Warszawa 2019; A. Kubas, Umowa na rzecz osoby trzeciej, ZNUJ 1976, Nr 78; W. Kurowski, Faktoring jako kompleks umów, Rej. 1999, Nr 9; B. Lackoroński, Klauzula rebus sic stantibus a odpowiedzialność ex contractu, PiP 2012, Nr 3; *tenże*, Rozwój historyczny klauzuli rebus sic stantibus, PPUW 2004, Nr 1; P. Leboulanger, Les Contrats entre Etats et Entreprises Étrangères, Paris 1985; A. Lizer-Klatka, Forma umowy o arbitraż wedle konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, PPHZ 2000, Nr 19–20; R. Longchamps de Bériér, Zobowiązania, Lwów 1938; E. Łętowska, Kształtowanie się odrębności obrotu nienazwanego, w: Tendencje rozwoju prawa cywilnego. Zbiór studiów (red. E. Łętowska), Ossolineum 1983; *taż*, Ochrona niektórych praw konsumentów. Komentarz, Warszawa 2001; *taż*, Prawo umów konsumenckich, Warszawa 2002; J. Łopuski, Międzynarodowe kontrakty gospodarcze a zagadnienie autonomii woli, PPHZ 1985, Nr 9; A. Machnicka, Przedkontraktowe porozumienia. Umowa o negocjacje i list intencyjny. Studium prawnoporównawcze, Warszawa 2007; P. Machnikowski, Umowa przedwstępna po nowelizacji kodeksu cy-

wilnego. Wybrane zagadnienia, AUWr 2004, Nr 40; *M. Madey, A. Stelmachowski*, Zarys prawa gospodarczego 1980; *S. Malarski*, Prawne i administracyjne zagadnienia organizacji regionów oraz współpracy międzyregionalnej i transgranicznej, Opole 2000; *M. Michta*, Umowa o podwykonawstwo w prawie zamówień publicznych, Warszawa 2019; *C. Mik*, Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki, t. 1, Warszawa 2000; *S. Michałowski*, Charakterystyka i przedmiot zobowiązań offsetowych w prawie polskim, PPH 2017, Nr 11; *M. Modrzejewska, J. Okolski*, Prawo handlowe, Warszawa 2015; *T. Mróz*, O wykonywaniu świadczeń pieniężnych w warunkach zmiany okoliczności, Pal. 2000, Nr 2–3; *A. Niewęglowski*, Umowa offsetowa, w: Pozakodeksowe umowy handlowe (red. *A. Kidyba*), Warszawa 2018; *J.E. Nowicki, M. Kolecki*, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2019; *A. Ohanowicz, J. Górski*, Zarys prawa zobowiązań, Warszawa 1970; *A. Olejniczak*, Charakter prawny umów kompensacyjnych, RPEiS 1991, Nr 1; *tenże*, O koncepcji umów ramowych, PiP 1990, Nr 4; *tenże*, w: Prawo handlowe. Spółki handlowe, umowy gospodarcze (red. *A. Koch, J. Napierala*), Kraków 2002; *A. Oleszko*, Umowy leasingu z opcją sprzedaży w praktyce notarialnej, Rej. 1994, Nr 10; *A. Panasiuk*, Partnerstwo publiczno-prywatne, Warszawa 2017; *B. Pankowska-Lier, D. Ptaff*, Arbitraż gospodarczy. Praktyka, uznanie i wykonywanie wyroków, dokumenty, Warszawa 2000; Partnerstwo publiczno-prywatne. Realizacja zadań samorządu lokalnego z partnerem prywatnym (red. *B. Korbus*), Warszawa 2015; *W. Pawłuszko, F. Seredyński*, Ustawa o niektórych umowach zawieranych w związku z realizacją zamówień o podstawowym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa (ustawa offsetowa). Komentarz, Warszawa 2016; *M. Pazdan*, Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 1993; *tenże*, Prawo właściwe dla oceny zapisu na sąd polubowny, Rej. 2003, Nr 10; *tenże*, Umowa kooperacji w polskim prawie prywatnym międzynarodowym, w: Prawne problemy międzynarodowej kooperacji przemysłowej (red. *W. Nagengast*), Warszawa 1981; *J. Pieróg*, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2019; *J. Pisuliński*, Umowy związane (na przykładzie umowy sprzedaży lub umowy o świadczenie usług i umowy o kredyt konsumencki), MoP 2002, Nr 21; *J. Poczobut*, Umowa leasingu w prawie krajowym i międzynarodowym, Warszawa 1995; *A. Powałowski*, Instytucje i instrumenty kontroli w systemie zamówień publicznych, Warszawa 2019; Prawo gospodarcze prywatne (red. *T. Mróz, M. Stec*), Warszawa 2018; Prawo karne gospodarcze (red. *O. Górniok*), Warszawa 2003; Prawo obrotu gospodarczego (red. *J. Winiarz*), Warszawa 1987; Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie, t. 1, Prawo spółek (red. *M. Saffan*), Warszawa 1996; *K. Przybyłowski*, Klauzula rebus sic stantibus w rozwoju historycznym, Lwów 1926; *C. Przymusiński*, Uwagi o zobowiązaniach trwałych (ciągłych) na tle Kodeksu cywilnego, SC 1969, t. XIII–XIV; *Z. Radwański*, Teoria umów, Warszawa 1977; *tenże*, Uwagi o umowach mieszanych, ZNUJ 1985, Nr 41; *tenże*, Uwagi o zobowiązaniach trwałych (ciągłych) na tle Kodeksu cywilnego, SC 1969, t. XIII–XIV; *J. Rajski*, Klauzule siły wyższej (*force majeure*) w kontraktach zawieranych w międzynarodowym obrocie gospodarczym, PPH 1999, Nr 2; *tenże*, Klauzula siły wyższej w międzynarodowych kontraktach handlowych w sytuacji głębokich zaburzeń gospodarczych, PPH 2010, Nr 5; *tenże*, Klauzule hardship w kontraktach zawieranych w międzynarodowym obrocie gospodarczym, PPH 1999, Nr 3; *tenże*, Prawo o kontraktach w obrocie gospodarczym, Warszawa 1994, 2000, 2007; *tenże*, Treść kontraktu w świetle Zasad Międzynarodowych Kontraktów Handlowych UNIDROIT, w: Studia z prawa gospodarczego i handlowego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Włodyki (red. *E. Bednarska-Gryniewicz*), Kraków 1996; *tenże*, Umowne zastrzeżenie możliwości wypowiedzenia najmu lub dzierżawy zawartej na czas oznaczony, PPH 1999, Nr 6; *tenże*, Zagadnienie poufności w arbitrażu handlowym, PPH 2001, Nr 6; *tenże*, Zasady międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT, KPP 1996, Nr 2; *A. Rembieliński*, Umowa gospodarcza, w: Studia z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa dla uczczenia 50-lecia pracy naukowej prof. dr. hab. Adama Szpunara (red. *A. Rembieliński*), Warszawa–Łódź 1983; *W. Robaczyński*, Sądowa zmiana umowy, Warszawa 1998; *A. Romanowska-Zielonka*, Opcje walutowe a obowiązki informacyjne emitentów, PPH 2009, Nr 7; *M. Romanowski*, Charakter prawny kontraktu opejnego, PPH 1999, Nr 5; *P. Sadowski*, Odszkodowanie z art. 390 § 1 k.c. (skutek

ślabszy umowy przedwstępnej), PUG 2005, Nr 4; *tenże*, Umowy związane z obrotem gospodarczym jako najważniejsza kategoria czynności handlowych, PPH 1998, Nr 2; *J. Schmidt*, *Négociation et conclusion de contrats*, Paris 1982; *R. Schulze, F. Zoll*, *Europäisches Vertragsrecht*, Baden-Baden 2017; *K. Siedlik*, Charakter prawny umowy arbitrażowej w prawie niemieckim i polskim, MoP 2000, Nr 10; *M. Sieradzka*, Instytucja wadium w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego, Warszawa 2015; *taż*, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2018; *taż*, Warunki udziału w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego, Warszawa 2019; *A. Siwek*, Klauzula rebus sic stantibus (art. 357¹ KC), MoP 2000, Nr 12; *tenże*, Umowa przedwstępna (art. 389–390 KC), MoP 2000, Nr 11; *J. Skąpski*, Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów, Kraków 1964; *tenże*, Wpływ zmiany stosunków na zobowiązania. Klauzula rebus sic stantibus, w: *Studia z prawa zobowiązań* (red. *Z. Radwański*), Warszawa–Poznań 1979; *T. Skoczyński*, Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Komentarz, Warszawa 2011; *I. Skubiszak-Kalinowska, E. Wiktorowska*, Prawo zamówień publicznych. Komentarz, Warszawa 2017; *M. Smyk*, Klauzula rebus sic stantibus a tzw. gospodarza niemożliwość świadczenia, MoP 2001, Nr 14; *L. Sobolewski*, Umowa opcji zbycia lub nabycia instrumentów finansowych, PUG 1998, Nr 1; *S. Soltyski*, Problematyka prawa antytrustowego w układzie o stowarzyszeniu między EWG a RP, w: *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu* (red. *A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar*), Kraków 1994; *M. Sośniak*, Grupy i rodzaje umów obligacyjnych w europejskiej doktrynie i ustawodawstwie, SIS 1991, t. 16; *tenże*, Kwalifikacja prawna świadczeń mieszanych i perspektywy zastosowania jej w umowach przewozowych, PPP 1982, t. 4; *tenże*, Przekształcenia umowy przewozu na tle doktryny umów mieszanych, PPP 1982, t. 3; *tenże*, Zagadnienia typologii i systematyki umów obligacyjnych, Katowice 1990; *R. Sowiński*, Wolność i ustawowa swoboda działalności gospodarczej, Wrocław 2007; *M. Stec*, Umowy czarterowe w transporcie lotniczym, Kraków 1988; *A. Stelmachowski*, Klauzule generalne w kodeksie cywilnym (tłumaczenie i stosowanie prawa zgodnie z zasadami ustroju i celami PRL), PiP 1966, Nr 3; *K. Stępiak*, Problem jednolitej regulacji profesjonalnego obrotu gospodarczego, PUG 1984, Nr 5–6; *J. Strzępka*, Umowy długoterminowe w obrocie gospodarczym, AUMCS 1976, t. 23; *tenże*, Umowy przedwstępne w obrocie społecznym, Warszawa 1978; *R. Szostak*, Charakter prawny umów koncesyjnych, ST 2017, Nr 1–2; *tenże*, Informatyzacja procedur udzielania zamówień publicznych, Warszawa 2019; *A. Szumański*, Ochrona prawna strony umowy dotkniętej skutkami zmiany okoliczności (Analiza porównawcza), PiP 1994, Nr 7–8; *tenże*, Pojęcie i charakter prawny umowy kooperacji przemysłowej w międzynarodowym obrocie gospodarczym, ZNUJ 1991, Nr 140; *tenże*, Renegocjacje umów w międzynarodowym obrocie gospodarczym. Studium prawnoporównawcze, Kraków 1994; *M. Szydło*, Prawna koncepcja zamówień publicznych, Warszawa 2014; *A. Śmieja*, Najem zawarty na czas oznaczony w świetle przepisów kodeksu cywilnego, Rej. 1996, Nr 2; *B. Teyssie*, *Les groupes de contrats*, Paris 1975; *M. Tomaszewski*, Zakres swobody stron w wyborze prawa właściwego dla zobowiązań umownych, SI 1977, t. 4; *T. Treściński*, Skutki umowy przedwstępnej, Pr. Sp. 2002, Nr 1; *tenże*, Umowa przedwstępna a pokrewne instytucje prawne, Pr. Sp. 2002, Nr 7–8; *J. Trojanek*, Umowa jako środek kształtowania więzi zewnętrznych przedsiębiorstw w warunkach reformy gospodarczej, RPEiS 1982, Nr 4–6; UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (red. *M.J. Bonell*), Rome 1994, tekst polski: PPHZ 2000, Nr 19–20; Ustawa o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi. Komentarz (red. *M. Bejm*), Warszawa 2018; Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Komentarz (red. *M. Bejm*), Warszawa 2014; *I. Weiss*, Ciągi czynności prawnych w procesach budowlanych, cz. 1, MoP 1995, Nr 5; *tenże*, Umowy sprzężone w procesach budowlanych, w: *Studia z prawa gospodarczego i handlowego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Włodyki* (red. *E. Bednarska-Gryniewicz*), Kraków 1996; *J. Wiszniewski*, Prawo gospodarcze, Warszawa 1982; *A. Witosz*, Klauzula rebus sic stantibus w prawie upadłościowym i naprawczym, PPH 2006, Nr 1; *S. Włodyka*, Arbitraż gospodarczy, Kraków 1970; *tenże*, Porozumienia gospodarcze, Warszawa 1978; *tenże*, Problem prawa

gospodarczego, SC 1964, t. V; *tenże*, Strategiczne umowy przedsiębiorców, Warszawa 2000; *tenże*, Typologiczne problemy umów z obrotu gospodarczego, w: Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Kruczałaka (red. A. Kubicka), GSP 1999, t. V; H. Wolska, Realizacja zadań publicznych przez spółkę komunalną w systemie zamówień publicznych, Warszawa 2018; M. Wrzolek-Romańczuk, Umowa przedwstępna, Warszawa 1998; L. Zacharko, Prywatyzacja zadań publicznych gminy. Studium administracyjnoprawne, Katowice 2000; Zarys międzynarodowego prawa handlowego (red. M. Tomaszewski), Warszawa 1983; F. Zoll, Zobowiązania w zarysie, Warszawa 1948; G. Żmij, Prawo waluty. Międzynarodowy obrót handlowy, prawo cywilne, prawo prywatne międzynarodowe, dochodzenie roszczeń w walutach obcych, Kraków 2003; *tenże*, Waluta świadczenia pieniężnego, Kraków 2003; C. Żuławska, Obrót z udziałem konsumenta – ochrona prawna, Ossolineum 1987; *taż*, Zasady prawa gospodarczego prywatnego, Warszawa 1995, 1999.

1.1. Obrót handlowy

1 1. W prawie prywatnym pojęcia obrotu handlowego i obrotu gospodarczego nie mają charakteru normatywnego, gdyż nie należą do języka obowiązujących przepisów prawnych ani też nie zostały przez nie zdefiniowane. Obydwa pojęcia są wytworem doktryny prawa; stanowią uogólnienie stosunków prawnych powstających w związku z działalnością gospodarczą przedsiębiorców na tle wymiany dóbr i usług stanowiących jej efekt.

Inaczej jest np. w prawie karnym gospodarczym, w którym istnieje nawet osobna grupa przestępstw „przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom majątkowym w obrocie cywilnoprawnym” (art. 296–309 KK)¹.

2 2. Pojęcie obrotu gospodarczego pojawiło się przede wszystkim w związku z podejmowanymi swego czasu próbami wyodrębnienia osobnej dyscypliny prawniczej pod nazwą „prawo gospodarcze”, a zwłaszcza „prawo obrotu gospodarczego”. Po uchwaleniu KC i wprowadzeniu zasady jedności prawa cywilnego podział na obrót handlowy i cywilny – w ścisłym znaczeniu tych pojęć – stracił rację bytu. Jednak za czasów komunizmu przepisy KC wprowadziły dyferencjację regulacji prawnej w dychotomicznym podziale stosunków cywilnoprawnych na obrót uspołeczniony i nieuspołeczniony, co prowadziło do wyodrębnienia gałęzi prawa pod nazwą „prawo obrotu uspołecznionego”, co znalazło nawet swój wyraz na niwie dydaktycznej we wprowadzeniu obowiązkowego przedmiotu pod tą nazwą na studiach prawniczych².

Rychło dostrzeżono jednak, że nawet w tamtej rzeczywistości społecznej normy dotyczące obrotu uspołecznionego to przede wszystkim szczególnie normy związane z prawem działalności gospodarczej³. W związku z tym pojawiła się koncepcja – różnie zresztą rozumianego – „prawa gospodarczego”⁴ albo „prawa obrotu gospodarczego”⁵, co zmusiło do podjęcia próby zdefiniowania obu tych pojęć.

¹ Szerzej zob. t. 10 tego Systemu.

² Por. zwłaszcza podręcznik S. Buczkowskiego, Z.K. Nowakowskiego, Prawo obrotu, *passim*.

³ Bliżej w tej sprawie S. Włodyka, Problem prawa, s. 67 i n.; K. Stępnia, Problem, s. 114 i n.

⁴ Por. M. Madey, A. Stelmachowski, Zarys prawa, *passim*; Włodyka, Prawo gospodarcze, t. 1 i 2; J. Wiszniewski, Prawo, *passim*.

⁵ Por. zwłaszcza Prawo (red. J. Winiarz), *passim*.

Zasadnicza nowelizacja KC dokonana w 1991 r.¹ w ramach ogólnego procesu transformacji polskiej gospodarki z nakazowo-rozdziałowej w gospodarkę rynkową wyeliminowała z niego podział na obrót uspołeczniony i nieuspołeczniony, natomiast wprowadziła szereg dodatkowych unormowań w zakresie profesjonalnego obrotu gospodarczego. Pogłębiło to konieczność zdefiniowania pojęcia obrotu gospodarczego i jego odmian.

Zatem – historycznie biorąc – pojęcie obrotu gospodarczego pojawiło się jako konsekwencja wyodrębnienia dyscypliny pod nazwą „prawo obrotu gospodarczego”, a także ze względu na częściowo odrębną jego regulację prawną. Podobnie ma się rzecz także współcześnie. Pojęcie obrotu gospodarczego stanowi punkt wyjścia określenia zakresu dyscypliny prawniczej i dyscypliny dydaktycznej pod nazwą „prawo handlowe”² lub „prawo gospodarcze prywatne”³; z drugiej strony stanowi uogólnienie szczególnych regulacji cywilnoprawnych związanych z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem przedsiębiorstwa. Służy ono także wyznaczeniu kręgu umów związanych z działalnością przedsiębiorstwa.

Współcześnie obrót gospodarczy może być definiowany w trojaki sposób. Po pierwsze, w nawiązaniu do pojęcia działalności gospodarczej przez obrót gospodarczy należy rozumieć ogół stosunków prywatnoprawnych powstających w związku z działalnością gospodarczą, tj. zorganizowaną działalnością zarobkową wykonywaną we własnym imieniu w sposób ciągły⁴. Po drugie, w związku z pojęciem przedsiębiorstwa⁵ przez obrót gospodarczy należy rozumieć stosunki prywatnoprawne powstałe w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Po trzecie, w powiązaniu z pojęciem przedsiębiorcy przez obrót gospodarczy rozumie się ogół stosunków prywatnoprawnych powstających w związku z działalnością gospodarczą przedsiębiorców. To ostatnie ujęcie wydaje się najbardziej adekwatne do aktualnego brzmienia przepisów KC, szczególnie po ich nowelizacji dokonanej ZmKC z 2003 r.

3. Obrót gospodarczy różnicuje się na podstawie rozmaitych kryteriów.

Ze względu na charakter podmiotów stosunku prawnego lub czynności prawnej można wyróżnić:

- 1) obrót dwustronnie gospodarczy, zwany inaczej profesjonalnym, w którym obydwoma stronami stosunku prawnego są przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą. Obowiązujące prawo zna tylko nieliczne przypadki, w których dla takiego obrotu istnieje szczególna regulacja prawna (por. np. art. 385⁴ KC dotyczący umowy zawartej na podstawie wzorca umownego, art. 563–564 KC dotyczące rękojmi za wady fizyczne sprzedanej rzeczy⁶, art. 587 KC odnoszący się do sprzedaży

¹ Ustawa z 25.10.1991 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustaw – o księgach wieczystych i hipotece, Prawo spółdzielcze, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo lokalowe (Dz.U. Nr 115, poz. 496).

² Tak też brzmią tytuły wielu podręczników, zob. m.in. K. Kruczałak, Prawo handlowe, 2008, *passim*; M. Modrzejewska, J. Okolski, Prawo handlowe, 2015, *passim*; A. Kidyba, Prawo handlowe, 2019; K. Bilewska, A. Chłopecki, Prawo handlowe, *passim*.

³ Zob. podręcznik Prawo gospodarcze (red. T. Mróz, M. Stec), *passim*.

⁴ Takie określenie działalności gospodarczej zawarte jest w PrPrzed (art. 3).

⁵ Zob. Okolski, Prawo, 1999, s. 71 i n.

⁶ W brzmieniu wynikającym z nowelizacji wprowadzonej w PrKonsU.

na raty). Obrót ten wykazuje własne, zdecydowanie odmienne cechy szczególnie odróżniające go od obrotu nieprofesjonalnego;

2) obrót jednostronnie gospodarczy, zwany inaczej mieszanym¹; ma on miejsce wówczas, gdy przedsiębiorca jest tylko jedną ze stron stosunku prawnego lub czynności prawnej². Większość szczególnych dla obrotu gospodarczego regulacji prawnych dotyczy właśnie tego przypadku. Szczególnym rodzajem obrotu nieprofesjonalnego jest obrót konsumencki³. Ma on miejsce wówczas, gdy odbiorcą świadczeń profesjonalisty jest ich bezpośredni odbiorca, tj. konsument. Tego właśnie przypadku dotyczył art. 384 KC (do 2000 r.) dający RM prawo ustalania w drodze rozporządzenia szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów z udziałem konsumentów.

6 Obrót gospodarczy można podzielić także na krajowy i zagraniczny w zależności od tego, czy stroną stosunku prawnego lub czynności prawnej jest podmiot krajowy czy zagraniczny itd.

7 4. Pojęcie obrotu handlowego wykształciło się na tle przedwojennego prawa handlowego, szczególnie przy opisywaniu przedmiotu tego prawa; twierdzono wówczas mianowicie, iż prawem handlowym jest prawo obrotu handlowego⁴, tj. prawo regulujące tzw. czynności handlowe (zob. dalej, Nb 10–13).

W latach powojennych termin ten został zarzucony, a ponieważ w jego miejsce weszło właśnie pojęcie obrotu gospodarczego.

Współczesne opracowania polskiego prawa handlowego nawiązują znów do tego terminu, w znaczeniu jednak szerokim, w zasadzie równoznacznym z pojęciem obrotu gospodarczego⁵.

8 Należy się zgodzić ze stanowiskiem, że obrót handlowy należy obecnie rozumieć jako synonim obrotu gospodarczego. Wprawdzie obecnie znaczenie przymiotnika „handlowy” jest węższe niż przymiotnika „gospodarczy”, gdyż pierwszy wiąże się wyłącznie z handlem (obrotem towarowym), podczas gdy drugi obejmuje wszelkie przejawy działalności gospodarczej, a więc produkcję, działalność budowlaną itd., to jednak takie synonimiczne ujęcie uznające, że przymiotnik „handlowy” rozumiany jest szerzej, w znaczeniu wszelkiej działalności gospodarczej, daje tę korzyść, iż nawiązuje do tradycyjnej konwencji językowej zawartej w KH i pozwala na wykorzystanie w ten sposób konsekwencji z niej wynikających. Ponadto nawiązuje także do terminologii międzynarodowego obrotu gospodarczego.

¹ Por. E. Łętowska, Kształtowanie się odrębności obrotu nienazwanego, s. 372 i n., oraz K. Stępnik, Problem, s. 114 i n.

² K. Stępnik, Problem, s. 114 i n.

³ Zob. C. Żuławska, Obrót z udziałem konsumenta, s. 88; E. Łętowska, Prawo umów, s. 35 i n.

⁴ Por. T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks handlowy, t. 1, s. 2.

⁵ Por. K. Kruczałak, Prawo handlowe, 2008, s. 71 i n.

1.2. Źródła prawa

1.2.1. Prawo polskie

1. Do źródeł prawa regulujących stosunki prawne w obrocie handlowym wynikające z czynności handlowych odnosi się systematyka i charakterystyka źródeł prawa prywatnego gospodarczego (handlowego) w ogóle¹. 9

2. W grupie aktów normatywnych należy w pierwszej kolejności wymienić: 10

- 1) przepisy KC dotyczące obrotu gospodarczego, konsumenckiego i profesjonalnego (zob. Nb 21);
- 2) przepisy KSH;
- 3) przepisy ŚwiadUsługU²;
- 4) przepisy ustaw szczególnych dotyczących określonych obszarów działalności gospodarczej, m.in. prawa bankowego, prawa ubezpieczeń gospodarczych, prawa przewozowego, prawa inwestycyjnego, prawa turystycznego itp.; są one omówione dalej przy poszczególnych typach umów.

Ponadto bardzo istotne dla obrotu gospodarczego znaczenie mają przepisy PrPrzed i innych ustaw składających się na tzw. konstytucję dla biznesu.

W omawianej tutaj grupie źródeł prawa chodzi o przepisy zawarte zarówno w aktach normatywnych rangi ustawy, jak i w aktach wykonawczych do nich.

Wskazane wyżej przepisy szczegółowe zostały wydane specjalnie dla czynności prawnych w obrocie handlowym. Ponieważ jednak czynności te mają z reguły charakter prywatnoprawny, stosuje się do nich ponadto wszystkie przepisy prawa cywilnego odnoszące się do czynności prawnych w ogóle.

3. W grupie tzw. prawa umownego (*lex contractus*) ogromne znaczenie dla czynności handlowych mają ogólne warunki, wzory umów i regulaminy³ wydawane na podstawie przepisów (np. tzw. regulaminy przewozu osób i rzeczy – art. 4 PrPrzew, ogólne warunki umów lub regulaminy bankowe – art. 109 PrBank czy też ogólne warunki ubezpieczenia – art. 15 i 16 DziałUbezpReasU). Bliżej będzie o nich mowa przy omawianiu poszczególnych typów umów. 11

4. Zwyczaj i prawo zwyczajowe⁴ jako źródła prawa regulującego czynności handlowe znajdują szczególne zastosowanie w międzynarodowym obrocie gospodarczym, gdzie są utrwalone i notyfikowane w różnych warunkach umów, typowych klauzulach umownych, przewodnikach zawierania umów itp., wydawanych przez organizacje i instytucje międzynarodowe. Bliżej jest o nich mowa w dalszych rozdziałach (jeżeli dla omawianych w nich umów mają one istotne znaczenie, np. w działalności inwestycyjnej – reguły FIDIC) oraz w osobnym tomie poświęconym międzynarodowemu prawu handlowemu (t. 9 tego Systemu). 12

¹ Źródła te omówione zostały obszernie w: System PrHandl, t. 1, 2009, rozdz. 2, s. 49 i n.

² Ustawa dokonuje implementacji do prawa polskiego dyrektywy 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L Nr 376, s. 36).

³ Szeroko na ten temat *M. Bednarek*, Wzorce umów, w: System PrHandl, t. 1, 2009, s. 78 i n.

⁴ Bliżej na ten temat *J. Lic*, w: System PrHandl, t. 1, 2009, s. 146 i n.; zob. także *J. Rajski*, Prawo o kontraktach, 1994, s. 15 i n.; *T. Knypl, K. Trzeciński*, Znaczenie zwyczajów, s. 15 i n.

W wyr. z 18.5.1970 r.¹ SN stwierdził, iż w obrocie międzynarodowym powszechnie przyjęte zwyczaje mają pierwszeństwo przed prawem właściwym dla danego kontraktu, i to bez względu na to, czy chodzi o prawo polskie czy obce. Stanowisko to może jednak budzić wątpliwości, w każdym zaś razie nie można przyjąć, że zwyczaj może wyłączyć zastosowanie przepisów bezwzględnie obowiązujących (*iuris cogentis*) prawa krajowego.

Na konieczność stosowania zwyczajów handlowych wskazują również polskie i międzynarodowe przepisy dotyczące międzynarodowego arbitrażu handlowego (zob. t. 8 tego Systemu).

1.2.2. Prawo międzynarodowe

13 1. Obecnie, na mocy Konstytucji RP z 1997 r., źródłem prawa polskiego są także zawarte przez Polskę umowy międzynarodowe, o ile spełniają one określone w ustawie zasadniczej warunki.

Stosownie do art. 91 ust. 1 Konstytucji RP umowa międzynarodowa staje się źródłem powszechnie obowiązującego prawa RP (częścią krajowego porządku prawnego), jeśli została ratyfikowana i odpowiednio ogłoszona (co do zasady w Dzienniku Ustaw). Prawo międzynarodowe reguluje kilka istotnych kwestii z zakresu prawa umów dotyczących przede wszystkim międzynarodowego obrotu gospodarczego. Tych aktów normatywnych jest stosunkowo niewiele. Dotyczą one jednak tak istotnych obszarów prawa umów, jak zawieranie i wykonywanie umów międzynarodowej sprzedaży towarów, przedawnienie roszczeń z tych umów czy umów międzynarodowego przewozu towarów (szerzej zob. t. 9 tego Systemu).

1.2.3. Prawo Unii Europejskiej

14 1. Od wejścia Polski do UE obok norm krajowych i międzynarodowych dotyczących obrotu handlowego w Polsce obowiązuje także system prawa gospodarczego UE. Prawo to dotyczy także umów zawieranych przez przedsiębiorców. Znaczna część tych unormowań ma charakter publicznoprawny. Znaczenie prywatnoprawnej regulacji prawa umów w prawie Unii Europejskiej stopniowo nabiera coraz większego znaczenia². Najbardziej rozbudowana regulacja prywatnoprawna dotyczy umów konsumenckich. Istotne znaczenie ma także europejska regulacja umowy agencyjnej, umów o świadczenie usług płatniczych, usług inwestycyjnych, umów w działalności turystycznej czy umów przewozu pasażerskiego. Istotny wpływ na stosunki prywatnoprawne, w których uczestniczą przedsiębiorcy, ma też europejska regulacja zamówień publicznych. Na europejskie prawo oddziałują zarówno normy traktatowe, jak i wydawane przez organy UE. W tej ostatniej grupie coraz większe znaczenie zyskują unormowania obowiązujące na terytorium państw członkowskich *proprio vigore*. Widać to szczególnie w odniesieniu do regulacji umów zawieranych na rynku kapitałowym. Istotne znaczenie ma także kolizyjnoprawna regulacja umów na szczeblu unijnym.

15 Prawo unijne dotyczące poszczególnych umów handlowych (gospodarczych) jest omówione we właściwych rozdziałach. Podstawową część tego prawa stanowią dyrek-

¹ I CR 58/70, OSNCP 1971, Nr 5, poz. 86.

² H. Kötze, *Europäisches*, s. 1 i n.; R. Schulze, F. Zoll, *Europäisches*, s. 36 i n.

tywy dotyczące spółek. Są one omówione w odrębnym (dwuwoluminowym) tomie (2A i 2B) tego Systemu, poświęconym prawu spółek handlowych¹.

1.3. Czynności prawne w obrocie handlowym

1.3.1. Czynności handlowe według Kodeksu handlowego z 1934 r.

1. Kodeks handlowy z 1934 r. zawierał Księgę drugą zatytułowaną „Czynności handlowe” (art. 498–695 KH), podzieloną na Dział I „Przepisy ogólne” (art. 498–502 KH), Dział II „Prawo rzeczowe” (art. 503–524) oraz Dział III „Zobowiązania” (art. 525–695 KH). Art. VI PWKC uchylił – z nielicznymi wyjątkami, o których będzie mowa dalej – wszystkie te postanowienia. Większość z nich została jednak przejęta przez KC z 1964 r., najczęściej w odpowiednio zmodyfikowanej postaci i z nawiązaniem do działalności przedsiębiorstwa (a nie kupca, jak to czynił KH). Interesujące jest zatem przesłedzenie, w jakim zakresie czynności handlowe z KH znikły w ogóle z obowiązującej później regulacji prawnej, a w jakim zostały przejęte – ewentualnie w zmodyfikowanej postaci – przez KC oraz jakie może to mieć konsekwencje dla pojęcia czynności handlowej. 16

2. W przepisach ogólnych KH zdefiniowano pojęcie czynności handlowej (art. 498 i 499 KH), wprowadzono domniemanie znajomości zwyczajów handlowych przez kupca (art. 500 KH), określono stopień koniecznej staranności przy dokonywaniu czynności handlowych (art. 501 KH), w sporach zaś wynikających z czynności handlowych dopuszczono dowód ze świadków przeciw osnowie lub ponad osnowę dokumentu prywatnego (art. 502 KH). Wszystkie te przepisy zostały w 1964 r. uchylone. Jedyne norma z art. 501 KH została wchłonięta przez klauzulę generalną z art. 355 KC. 17

W prawie rzeczowym KH uregulowano w sposób szczególny w odniesieniu do czynności handlowych prawo własności (art. 503–506 KH), prawo zastawu (art. 507–517 KH) oraz prawo zatrzymania (art. 518–524 KH). Wraz z wejściem w życie przepisów KC regulacje powyższe zostały uchylone i poniekąd wchłonięte przez ogólne przepisy prawa rzeczowego zawarte w KC, z wyjątkiem art. 518–524, które zostały przez art. VI § 2 PWKC utrzymane w mocy w zakresie stosunków handlu zagranicznego.

W prawie zobowiązań KH istniały dwie grupy przepisów. Pierwsza to „Przepisy ogólne” (art. 525–532 KH); z wejściem w życie KC uległy one uchyleniu, z wyjątkiem art. 531 KH, dotyczącego odszkodowania umownego, który został utrzymany w mocy dla stosunków w zakresie handlu zagranicznego (art. VI § 2 zd. 1 PWKC). Drugą, obszerną grupę (art. 533–695 KH) stanowiły przepisy dotyczące poszczególnych typów umów handlowych (rachunek bieżący, sprzedaż handlowa, umowa agencyjna, komis, ekspedycja, przewóz, umowa składu oraz spółka cicha). Przepisy te, z wyjątkiem sprzedaży handlowej oraz spółki cichej, zostały – w zmodyfikowanej postaci – przejęte przez KC.

¹ Zob. *J. Napierala*, w: System PrHandl, t. 2B, 2007, s. 927.

18 Okazuje się zatem, że dawne postanowienia KH o czynnościach handlowych nie znikły w zasadzie z naszego ustawodawstwa, gdyż albo zostały utrzymane w mocy dla całego obrotu cywilnego lub tylko odnośnie do pewnego jego fragmentu (handel zagraniczny), albo zostały włączone – najczęściej w zmodyfikowanej postaci – do KC. Nowe przepisy nie używają już jednak nigdzie określenia „czynności handlowe”. Nie stanowi to jednak przeszkody, aby i dzisiaj czynności z obrotu gospodarczego nazywać synonimicznie czynnościami handlowymi. Jest to nawet pożądane, zwłaszcza z uwagi na potrzebę ujednoczenia terminologii ze względu na członkostwo Polski w UE.

19 3. Według uchylonego art. 498 § 1 KH czynnościami handlowymi były czynności prawne kupca związane z prowadzeniem jego przedsiębiorstwa. Przepis art. 498 § 2 KH wprowadzał równocześnie domniemanie (wzruszalne), iż każda czynność prawna kupca jest czynnością handlową, czyli że jest ona związana z prowadzeniem jego przedsiębiorstwa. W świetle art. 499 KH rozróżniono czynności handlowe jednostronne i dwustronne, przy czym przepis ten zawierał dyspozycję, zgodnie z którą, jeżeli czynność jest handlowa dla jednej ze stron, stosuje się przepisy prawa handlowego do obu stron, chyba że prawo stanowi inaczej. Przy wykładni powołanych wyżej przepisów KH przyjęto¹, że pojęcie czynności handlowej należy rozumieć szeroko, w sensie jednostronnych i wielostronnych (umowy) czynności prawnych, oświadczeń wiedzy (np. zawiadomienie o wadach rzeczy) oraz czynności faktycznych (np. otwarcie przedsiębiorstwa, wystawienie dokumentu itp.). Z zakresu tego wyłączano tylko czyny niedozwolone.

Omówione przepisy zostały uchylone przez KC, dlatego wynikające z nich dyspozycje nie mogą być obecnie stosowane. Mimo to związana z nimi problematyka jest nadal aktualna, powinna być jednak rozpatrywana na podstawie obowiązujących regulacji prawnych.

1.3.2. Czynności prawne w obrocie handlowym według obowiązującego ustawodawstwa

20 1. W obowiązującym ustawodawstwie istnieje obszerna grupa czynności prawnych związanych z obrotem handlowym (gospodarczym), która ma odrębną, szczególną regulację prawną.

21 W hipotezach tej grupy przepisów związek czynności prawnej z obrotem handlowym wyrażany jest w różny sposób.

Należy tu wskazać w pierwszym rzędzie na przepisy KC dotyczące m.in.:

- 1) przedsiębiorstwa jako przedmiotu stosunku prawnego lub czynności prawnej (art. 55¹, 55², 55³, 75¹ i 109¹ § 1 KC);
- 2) przedsiębiorcy jako podmiotu stosunku prawnego lub czynności prawnej (art. 43¹, 66¹, 66², 68¹, 109¹, 385⁴ KC);
- 3) osób (stron) prowadzących przedsiębiorstwo (art. 358¹ § 4, art. 554) i stosunków między przedsiębiorcami (art. 66¹ § 4, art. 66², 68¹, 68², 74 § 3, art. 77¹ KC);
- 4) osób prowadzących działalność gospodarczą (art. 118, 355 § 2 KC);

¹ Por. T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks handlowy, t. 1, s. 679 i n.

- 5) pewnych nazwanych czynności prawnych (sprzedaż ratalna, umowa komisowa, umowa przewozu, umowa spedycji) dokonywanych w zakresie działalności przedsiębiorstwa (art. 449¹ § 1, art. 583, 758 § 1, art. 765, 709¹, 774 i 794 KC);
- 6) pewnych nazwanych czynności prawnych (umowa rachunku bankowego, umowa o kredyt bankowy, umowa ubezpieczenia, umowa składu) dokonywanych przez szczególnego rodzaju przedsiębiorstwa, np. bank, zakład ubezpieczeń, przedsiębiorstwa składowe (art. 725, 805 i 853 KC);
- 7) czynności prawnych (umowa dostawy, umowa kontraktacji, umowa o roboty budowlane), które ze względu na ich istotne postanowienia są możliwe tylko w związku z działalnością gospodarczą (art. 605, 613, 647 KC).

Z przepisami prawa materialnego związane są też przepisy prawa procesowego, a w szczególności przepisy KPC, w których postępowanie w sprawach gospodarczych unormowane jest, jako jedno z postępowań odrębnych, w osobnym dziale (IIa: art. 458¹–458¹³) tytułu VII. Ponadto korespondują z nimi także inne przepisy KPC, jak np. dotyczące: a) egzekucji z udziałem dłużnika prowadzącego działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa (art. 1061), b) ustanowienia zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem w celu prowadzenia egzekucji z dochodów uzyskiwanych z prowadzenia działalności gospodarczej (art. 1064¹–1064¹³), c) egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa (art. 1064¹⁴–1064²³).

Do obrotu gospodarczego należy zaliczyć, oprócz czynności prawnych posiadających szczególną regulację prawną, także takie, których odrębności nie wynikają z wyraźnych przepisów, lecz właśnie z faktu, iż mogą być dokonywane tylko w ramach obrotu gospodarczego.

Dotyczy to:

- 1) wielu umów z krajowego obrotu gospodarczego unormowanych tylko w warunkach lub regulaminach umów;
- 2) stosunków prawnych i czynności w gospodarczym obrocie zagranicznym i międzynarodowym, unormowanych w konwencjach międzynarodowych bądź ukształtowanych przez zwyczaj;
- 3) stosunków prawnych i czynności prawnych w obrocie wewnętrznym o charakterze nienazwanym, związanych wyłącznie z obrotem gospodarczym (kooperacja, specjalizacja itp.).

2. Istnienie wskazanych wyżej odrębnych przepisów dotyczących czynności prawnych z obrotu gospodarczego uzasadnia poszukiwanie wspólnego dla nich mianownika. Może nim być z powodzeniem określenie: „czynności z obrotu gospodarczego” lub „czynności handlowe”; za ostatnim przemawia jego krótkość, przede wszystkim jednak nawiązanie do tradycji wyrosłej na gruncie KH, celowe dla – możliwej w ramach odmiennego ustawodawstwa – kontynuacji stanu prawnego. Z tych to względów przyjmuje się na potrzeby niniejszego opracowania określenie „czynności handlowe”¹.

Podobnie jak w przypadku pojęcia „obróć handlowy” jest to jednak możliwe jedynie z zastrzeżeniem, iż przymiotnik „handlowe” będzie rozumiany w szerokim, umownym tego słowa znaczeniu, innym niż jego znaczenie etymologiczne; etymologicznie bowiem wywodzi się on z pojęcia handlu jako szczególnego rodzaju działalności pole-

¹ Tak samo *M. Saffan*, Umowy związane z obrotem gospodarczym, s. 3 i n.

gającej na wymianie dóbr i usług, podczas gdy w niniejszym przypadku chodzi o działalność gospodarczą wszelkiego rodzaju. Sytuacja przedstawia się tu więc analogicznie jak co do nazwy „prawo handlowe”, w której przymiotnik „handlowe” użyty jest również w umownym, szerokim tego słowa znaczeniu.

- 25 Pojęcie czynności handlowej należy wywieść z brzmienia powołanych wyżej przepisów, w których jako punkt odniesienia pojawiają się trzy elementy, a mianowicie „przedsiębiorca”, „przedsiębiorstwo” oraz „działalność gospodarcza”. Dlatego za w pełni uprawnione uznać należy definicję czynności handlowej nawiązującą do sformułowania art. 498 § 1 KH, uwzględniającą jednak współczesne sformułowanie zawarte w KC – a więc jako czynności prawnych przedsiębiorcy służących prowadzeniu jego przedsiębiorstwa¹. Na powyższe pojęcie składają się zatem następujące elementy.
- 26 Pierwszy to element podmiotowy w postaci przedsiębiorcy². Pojęcie tego ostatniego jest obecnie zdefiniowane normatywnie w art. 43¹ KC. Tak więc czynnością handlową będzie czynność prawna osoby fizycznej, osoby prawnej i jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 33¹ KC, prowadzącej we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Kodeks cywilny nie definiuje niestety pojęcia działalności gospodarczej ani zawodowej. Co do działalności gospodarczej pomocna może być jej definicja zawarta w art. 3 PrPrzed, określającym ją jako zorganizowaną działalność zarobkową, wykonywaną we własnym imieniu i w sposób ciągły. Tak więc czynnością handlową jest w zasadzie tylko czynność prawna przedsiębiorcy. Wyjątek dotyczy przypadków, gdy hipotezy odrębnych dla obrotu gospodarczego przepisów KC odsyłają wprost do działalności gospodarczej (art. 118 o przedawnieniu, art. 355 § 2 KC o należytej staranności); w przypadkach tych czynnością handlową mogą być także czynności prawne osób niebędących przedsiębiorcami w rozumieniu art. 43¹ KC, które prowadzą jednak działalność gospodarczą. Należy jeszcze dodać, iż dla pojęcia przedsiębiorcy jako elementu pojęcia czynności prawnej miarodajny jest wyłącznie art. 43¹ KC; w konsekwencji nie ma z tego punktu widzenia znaczenia np. to, czy dokonany został wpis do rejestru.
- 27 Drugim elementem pojęcia czynności handlowej jest prowadzenie przedsiębiorstwa. W tym kontekście termin „przedsiębiorstwo” występuje w znaczeniu funkcjonalnym jako synonim prowadzenia zarobkowej lub zawodowej działalności gospodarczej (art. 43¹ KC), a nie w znaczeniu przedmiotowym, zdefiniowanym w art. 55¹ KC³.
- 28 Elementem trzecim jest związek pomiędzy czynnością prawną a prowadzeniem działalności gospodarczej czy przedsiębiorstwa. Należy się zgodzić z tym, iż związek ten ma być funkcjonalny⁴. Wyraził to jednoznacznie SN w wyr. z 11.6.1992 r.⁵, w słowach: „Czynności podejmowane przez podmiot gospodarczy trzeba uznać za wchodzące w zakres jego działalności gospodarczej wówczas, gdy pozostają w normalnym,

¹ Według *M. Saffjana*, *Umowy związane*, s. 3, są to „czynności prawne, które dokonywane są w ramach działalności zawodowej lub zarobkowej danego podmiotu będącego uczestnikiem obrotu gospodarczego, który pozostaje w związku funkcjonalnym z tą działalnością”.

² O pojęciu przedsiębiorcy zob. *P. Bielski*, w: *System PrHandl*, t. 1, 2009, s. 560 i n., oraz wskazana tam literatura.

³ O znaczeniach pojęcia przedsiębiorstwa zob. *M. Litwińska-Werner*, w: *System PrHandl*, t. 1, 2009, s. 694 i n., oraz wskazana tam literatura.

⁴ Akcentuje to dobitnie *M. Saffjan*, *Umowy związane z obrotem gospodarczym*, s. 3.

⁵ III CZP 64/92, OSNC 1992, Nr 12, poz. 225.

funkcjonalnym związku przyczynowym z tą działalnością, a w szczególności podejmowane są w celu realizacji zadań związanych z przedmiotem działalności tego podmiotu. Tylko wtedy, gdy czynności te nie są dokonywane z zamiarem osiągnięcia tego celu i pozostają poza zakresem statutowego funkcjonowania podmiotu gospodarczego, jako dokonane przy okazji jego prowadzenia, można je uznać za pozbawione cech działalności gospodarczej”¹.

3. Pojęcie czynności handlowej ma znaczenie przede wszystkim klasyfikacyjne, jako *fundamentum divisionis* ogółu czynności prywatnoprawnych. Na tej podstawie następuje wydzielenie osobnej klasy czynności handlowych jako przeciwstawienie czynności z powszechnego obrotu prawnego. Umożliwia ono budowanie odrębnych reguł rządzących tymi czynnościami, takich jak zasada racjonalnego działania itp. Znaczenie to jest doniosłe, gdyż umożliwia z jednej strony naukową analizę czynności prawnych, z drugiej – zbudowanie wspomnianych reguł. Wydzielając odrębną klasę czynności handlowych, należy jednak uwzględnić fakt, iż współczesne prawo prywatne w Polsce opiera się na zasadzie jedności prawa cywilnego; czynności handlowe nie mogą być zatem przeciwstawione czynnościom cywilnoprawnym, przeciwnie, stanowią one tylko ich szczególną odmianę.

29

Natomiast normatywne znaczenie pojęcia czynności handlowych jest w świetle współczesnego ustawodawstwa bardzo ograniczone.

30

Tak więc, po pierwsze, nie ma obecnie podstaw, aby przyjąć – analogicznie do wynikającego dawniej z art. 498 § 2 KH – domniemanie, iż każda czynność przedsiębiorcy jest czynnością handlową, co mogłoby mieć znaczenie przy wykładni przepisów prawnych zawierających w ich hipotezie zwrot „prowadzenie przedsiębiorstwa” lub „prowadzenie działalności gospodarczej”. Źródłem domniemania prawnego może być tylko ustawa, tymczasem w obecnym ustawodawstwie brak jest wyraźnego przepisu w tym względzie, np. będącego odpowiednikiem wspomnianego art. 498 § 2 KH. Fakt, iż dana czynność prawna pozostaje w konkretnym przypadku w funkcyjnym związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa (działalności gospodarczej), musi więc być każdorazowo udowodniany.

Po drugie, pojęcie czynności handlowej nie może stanowić elementu wykładni przepisów szczególnych z obrotu gospodarczego, gdyż w żadnym z nich pojęcie to nie stanowi elementu ich hipotezy. Przepisy te odwołują się do pojęcia przedsiębiorcy, przedsiębiorstwa lub działalności gospodarczej, a nie do pojęcia czynności handlowej.

Ograniczone natomiast normatywne znaczenie pojęcia czynności handlowej polega na możliwości stosowania pewnych ogólnych zasad prawa handlowego (gospodarczego prywatnego) jako dyrektyw interpretacyjnych przy stosowaniu przepisów prawa cywilnego do obrotu gospodarczego (handlowego). Chodzi o takie zasady, jak zasada pewności i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, równości podmiotów tego obrotu, wolności konkurencji, uczciwości i sumienności kupieckiej, itd.²

¹ Por. także nowsze wyr. SN: z 19.11.2014 r., II CSK 195/14, Legalis; z 29.9.2016 r., V CNP 7/16, Legalis, oraz z 3.3.2017 r., I CSK 318/16, Legalis.

² Zob. C. Żuławska, *Zasady prawa gospodarczego*, 1999, *passim*, oraz *taż*, w: System PrHandl, t. 1, 2009, s. 275 i n.

- 31 4. Czynności handlowe są różnego rodzaju. Prawnie relewantny jest podział czynności handlowych na dwustronne lub wielostronne, czyli umowy, oraz jednostronne (np. ustanowienie prokury).

Istotny jest także podział czynności handlowych na jednostronnie i dwustronnie handlowe (gospodarcze). Czynności jednostronnie handlowe pojawiają się wówczas, gdy mają taki charakter tylko dla jednej strony czynności prawnej, tj. gdy tylko po jednej stronie występuje przedsiębiorca, u którego czynność prawna pozostaje w funkcjonalnym związku z prowadzeniem przez niego przedsiębiorstwa. Mają one zatem miejsce w handlowym obrocie mieszanym lub konsumenckim. Czynności dwustronnie handlowe dokonywane są w profesjonalnym obrocie gospodarczym (handlowym), tzn. gdy po obu stronach czynności występują przedsiębiorcy; taka grupa czynności handlowych charakteryzuje się szczególnymi właściwościami i dlatego zasługuje na odrębne potraktowanie. Wspólnym natomiast mianownikiem dla obu tych grup czynności handlowych są ich właściwości podmiotowe (przedsiębiorca) i przedmiotowe (funkcyjny związek z prowadzeniem przedsiębiorstwa). Istnienie tego właśnie wspólnego mianownika uzasadnia objęcie wykładem umów gospodarczych o charakterze zarówno jednostronnie, jak i dwustronnie handlowym.

- 32 5. Z problemem zakwalifikowania umowy jako dwustronnie lub jednostronnie profesjonalnej wiąże się zagadnienie tzw. czynności mieszanych, czyli umów, które zawierane są zarówno w celach gospodarczych, jak i niegospodarczych. Jest to problematyka, która budzi zainteresowanie przede wszystkim z punktu widzenia prawa ochrony konsumenta. Ma ona jednak znaczenie także dla zastosowania przepisów, które odnoszą się do czynności dokonywanych przez przedsiębiorców. Pytanie, czy osobę fizyczną działającą równocześnie w celu gospodarczym i niegospodarczym da się zakwalifikować jako konsumenta, można odwrócić, zadając pytanie, czy jest ona w tych czynnościach przedsiębiorcą. W wyr. z 20.1.2005 r., *Johann Gruber v. Bay Wa AG*¹, Trybunał Sprawiedliwości przyjął, że osoba, która zawiera umowę dotyczącą towaru przeznaczonego do użytku po części gospodarczego, a po części niezwiązanego z jej działalnością gospodarczą, nie ma prawa powoływania się na dobrodziejstwo przepisów o jurysdykcji w sprawach konsumenckich, z wyjątkiem sytuacji, gdy użytek gospodarczy jest na tyle marginalny, iż odgrywa jedynie nikłą rolę w ogólnym kontekście danej transakcji, przy czym bez znaczenia pozostaje fakt, że pozagospodarczy aspekt ma charakter dominujący². Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE³ w motywie 17 wskazuje, że w przypadku umów mieszanych regulacja konsumencka znajduje zastosowanie wtedy, gdy niegospodarczy cel umowy zawieranej przez osobę fizyczną ma charakter przeważający. Odpowiednio osoba fizyczna, która zawarła umowę w celu mieszanym, może być traktowana jako przedsiębiorca, jeżeli gospodarczy komponent umowy ma charakter przeważający. Kryteria ustalenia przewagi poszczególnych komponentów pozostają jednak nieostre.

¹ Wyr. TSWE z 20.1.2005 r., C-464/01, *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECLI:EU:C:2005:32.

² Zob. również *K. Weitz*, Glosa do wyr. TSWE z 20.1.2005 r., C-464/01, EPS 2006, Nr 5, s. 47 i n.

³ Dyrektywa z 25.10.2011 r. w sprawie praw konsumentów zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.Urz. UE L Nr 304, s. 64).

[Przejdź do księgarni →](#)